

Történelem.

Az országépítő barokk.*

— IV. osztály. —

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Mária Terézia trónralépése és háborúi.

Ki követte III. Károlyt a trónon? Mivel akarta biztosítani III. Károly leánya zavartalan trónrajutását? Mégis mi követte Mária Terézia trónralépését? (Az osztrák örökösödési háború.) Kik fenyegették trónját és birodalmát? (A bajor választó, III. Ágost lengyel király és szász választó, II. Frigyes porosz király stb.) Miért támadtak e fejedelmek Mária Terézia trónjára? (Terjeszkedni akartak a Habsburg-birodalom rovására.) Mi adott nekik látszólagos jogcímet a támadásra, hiszen elismerték őt III. Károly utódjának? (A Habsburgok, mint a „német-római császárok” örökösei egész sor nemzeti állammal kerültek szembe: Bajorországgal, Franciaországgal, Spanyolországgal, Lengyelországgal és Poroszországgal.) Ki támadott először közülük? (Nagy Frigyes, aki nem várta be a többi igénylőt a háború megindításával, hanem azonnal bevonult a Habsburgok legértékesebb, leggazdagabb tartományába, Sziléziába, és szövetkezett a Habsburgok ősi ellenfelével: Franciaországgal.) Kiknek köszönhette a császárnő trónját és birodalmának megmentését? (A magyarságnak.) Mit mondhatunk a magyarság e viselkedéséről, milyen volt? Az más kérdés, hogy okosan cselekedtek-e, amikor egy Habsburg- királynő trónját megmentették. Kik voltak a magyar sereg vezérei? (Nádasdy, Batthyány, Esterházy, Károlyi.) Milyen háború követte az örökösödési háborút? (A hétéves háború.) Milyen nagy magyar győzelemről emlékeztünk meg ebben a hadjáratban? (Kolíni.) Mivel tette ezt a győzelmet emlékezetessé a királynő? (Európa legnagyobb katonai kitiüntetését alapította: a Mária Terézia lovagrendet.) Ki volt az a magyar hadvezér, aki a porosz fővárost, Berlint is megsarcolta e hadjáratban? (Hadik András.) Melyik magyar fegyvernemnek szereztek e háborúk mulhatatlan dicsőséget? (A magyar huszárságnak.) Mivel igyekezett meghálálni a királynő a magyarság segítségét? (Területvisszadáásokkal, a rendi alkotmány tiszteletben tartásával, a jobbagság sorsának felemelésével.)

b) Áthajlás.

Mária Terézia korában is olyan hatalom volt hazánk, mint Mátyás korában? Mikor vett éles fordulatot a magyar történelem? (Mátyás király halálával.) Meddig tartott a nemzet élet-halálharca? (A szatmári békéig.) Mi különbség volt a Má-

* Két tanítási óra anyaga.

tyás-korabeli Magyarország és a szatmári békét követő között? (A szatmári békével hazánk történetének új korszaka következett: új Magyarország lépett a régi helyébe, amelyet az elmúlt két évszázad viharai tönkretettek.) Mi történt a magyarsággal e két században? (Előbb a törökség, majd a török- és Habsburg-német hatalom ellen küzdött saját léte és Nyugat békéje érdekében.) Európában ezalatt új nagyhatalmak keletkeztek, és a magyarság csak most ébredt tudatára a szomorú valóságnak, hogy európai nagyhatalomból kis ország, kis nép lett, amelynek középkori fejlődése megakadt, s amely Európa egyik zugában saját belső bajaival foglalkozik és ezeken kívül magasabb európai szintre nem emelkedhetik. Ez a felismerés akkor éppoly döbbenetesen hatott a magyarságra, mint Trianon, amikor a szentistváni Magyarország romjain kellett felépíteni a maradék kis Magyarországot.

Ez a szomorú állapot határozta meg azután az új Magyarország helyzetét az európai nemzetek közösségében akkor is, azóta is mindig.

Amíg mi kétkézzel harcoltunk az Európát fenyegető iszlám ellen, az emberi fejlődés nem állt meg, hanem haladt tovább a maga útján. Amíg mi saját testünkkel védtük Nyugatot, elsősorban Németországot, ott már a XVIII. század elejére kifejlődött a polgárság, amely felváltva a középkori rendek uralmát — most maga vette kezébe a hatalmat. Nálunk az Anjouk és Mátyás alatt megindult városi polgárosodás is megakadt, visszafejlődött a török időkben. Ha voltak is nagyhátúrú mezővárosaink, azokban sem polgárok. (iparos és kereskedők), hanem a falvakból odamenekült állattenyésztő mezőgazdák éltek. A hódoltság városok pedig megmaradtak kezdetleges formájukban, vagy rommá tette őket a felszabadító háború.

A szatmári békével elcsitult a harc kint is, bent is. A török sem fenyegetett többé, az alkotmányos küzdelem is nyugvópontra jutott, mert az uralkodóház — megértve a kurucmozgalmak tanulságait — nem nyult hozzá nyíltan az ország alkotmányához.

Az elnéptelenedett, leromlott nemzetre most két feladat hárult: *fel kellett építenie romjaiból az új Magyarországot, méghozzá területi és népesedési szempontból, és gazdasági, szellemi politikai elmaradottságunkat kellett helyrehozni, ha egyenlőrangú tagok akartunk maradni az európai népek közösségében.*

A felettünk harcban elviharzott két század alatt nyugaton merőben megváltozott nemcsak a világ, hanem benne az emberiség gondolkozása is. Az átalakulást egy új művészi stílus, a reneszánszot felváltó művészi irány vezette be, amelynek korát az olasz építészeti irányról (barocco) barokk-kornak ne-

veznek. Ez a barokk-kor vállalta hazánkban azt a roppant feladatot, hogy a romokon felépítse az új Magyarországot.

c) *Célkitűzés.* Beszéljünk ma erről az *országépítő barokk-korról.*

II. Tárgyalás. a) *A barokk világnézet.*

Láttuk, hogy a reneszánsz-humanizmus és a belőlük fejlődött hitújítás éles szembefordulás volt a múlttal, a középkorral és az annak egész képét kiformáló katolikus egyházzal. Ez a szembefordulás először súlyos helyzetbe hozta a katolikus egyházat, de azután hamarosan magáralált, s a tridenti zsinattól (1545—1568) kezdődőleg oly belső erőre tett szert, hogy nemcsak nagy külső sikereket ért el, hanem lelkileg is áthathatta a katolikus országok társadalmát.

Igy a humanizmus-reneszánsz után ismét új világ kezdődött Európában. Ezt elsőnek a képzőművészet (festészet, szobrászat, építészet) érezte meg, s új művészi irány indult útnak, melyet *barokknak* neveztek. Mint uralkodó művészeti irányról a XIV—XV. századot reneszánsz-kornak mondjuk, épúgy a XVI. század második felétől a XVIII. század derekáig terjedő időnek *barokk-kor* a neve. Hazánkba a törökvilág miatt ez is későbbben érkezett, viszont tovább is tartott nálunk, mint nyugaton. Így hazánkban a Pázmány fellépésétől a Mária Terézia haláláig terjedő időt nevezzük barokk-kornak. Ez az idő egybeesik a katolikus visszahatás korával, így nyilvánvaló, hogy a kettő rokonságban van egymással.

Eredetének megfelelően a *barokk-világnézet* alapjában véve visszatérés a humanista világszemlélettel megzavart középkori keresztény életfelfogáshoz, vagyis alapvető vonását a *vallásosság* adja meg. Különbözik viszont tőle is abban, hogy most a vallásosság mellett — a humanizmustól felkeltett — *nemzeti érzés* is jelentkezik, sőt több helyen — mint nálunk is — *a kettő teljesen egybefonódik.* Ismét *Isten* kerül az élet középpontjába — a humanizmus az *embert* tette —, s minden vallásos, jó és szép eszme iránt *hősies lelkesedést* tanúsít. A humanista emberben a *gondolkozás*, a *bíráló szellem* volt főképp az irányító, a barokk-korban az *ézés* és a *tettrekészség*, a *cselekedet.* A humanista az *értelem* lámpájával kutatott a hit világában is, a barokk-embert a feltétlenül hinni akarás lendülete segítette át a kételyeken. A barokk-kor emberét a nagyotalkotás, az átfogó szervezés lendülete jellemzi legjobban. A fejedelmi udvaroktól kezdve a legalacsonyabb társadalmi rétegekig ismét a vallásos buzgóság jellemzi a társadalmat. Igaz, mint minden szellemi mozgalomban, itt is akadtak, akik eltávolodtak az igazi barokk-szellemtől. Így — különösen a világi főurak közül többen — minden vallásos igyekezetük ellenére sem tudtak lemondani arról, ami a humanizmus-reneszánszban lelkükbe vésődött, hogy másoknál különbnek ér-

zett egyéniségüket hatalomban, pompában, gazdagságban, olykor fitogtató büszkeséggel is megcsillogtassák. Így fejlődött ki Nyugaton az a fényűző, szórakozásoknak élő fejedelmi udvar, amelynek körében a vallás csak a külsőségekre szorítkozott már. (XIV. Lajos udvara.) Az alsóbb néposztályokban azonban semmiféle ilyen körülmény nem zavarta meg a barokk-szellem tisztaságát, mély vallásosságát.

Nagy szentek ragyogtak fel ismét az egyházban, mint *Loyolai Szent Ignác, Xavéri Szent Ferenc, Nagy Szent Teréz, Borromei Szent Károly, Szalézi Szent Ferenc, Kalazanci Szent József* és *Páli Szent Vince*. Mindannyian rendkívüli hatással munkálkodtak az egyház megújításán, s mint egy-egy szerzetesrend alapítói vagy reformálói, eszméiket sokakra át tudták örökíteni.

A katolikus egyház megújításában kiváló részt vett a *Jézus-társaság* vagy jezsuita-rend. Alapítója, a spanyol származású Loyolai Szent Ignác volt. Követői feltétlen engedelmességet fogadnak, s feladatuk, hogy a hit érdekében és terjesztésében közreműködjenek. A jezsuiták nagy tudással, buzgalommal fáradoztak, hogy az egyházat régi fényébe visszaállítsák. A rend a XVI. század második felében hazánkban is megtelepedett s tagjai közül emelkedett ki a XVII. század egyik legnagyobb alakja, Pázmány Péter is.

A Jézus-társaság alapítása után fél évszázaddal az ugyancsak spanyol származású Kalazanci Szent József megalapítja olasz földön a *kegyestanítórendet* (piaristák). A rend feladata kizárólag a tanítás, és elsősorban az elhagyott, szegény gyermekek tanítása. Iskoláik gyorsan terjedtek Európa különböző országaiban s a XVII. század közepén hazánkban is megtelepedtek. (Podolinban 1642-ben, Privigyén 1666-ban.)

A leányifjúság nevelésére is alakultak szerzetesrendek. Így az *angolkisasszonyok* és az *orsolyiták rendje*. Előbbit az angol Ward Mária, utóbbit Merici Szent Angela alapította.

A vallásos szellem térfoglalását legjobban a sok templom-építés jelzi, amelyet egymással vetélkedve emelnek fejedelmek, főpapok, főurak és polgárok. A templomokat újjongó aranydíszek, eleven szobrok, színpompás oltárképek, a magasságba emelő díszes mennyezetfestmények, freskók Istennek díszes házává, s az örvendező lelkek édes otthonává varázsolták.

A *barokk építészet* a nagy tömeghatás, nagy formák, a kiugró párkányok, a megszakított vagy meghajló vonalak, félkörök jellemzik. Az első barokk stílusú templomot a jezsuiták építették Rómában (Il Gesu), amely aztán mintája lett a későbbi barokk-templomépítéseknek is. (Szemléltetés.) Szobrászata hatalmas, erőteljes alakokat változatos, ellentett mozdulatokban, festői fényhatásokkal ábrázol. (Szemléltetés.) Festészete mégjobban kihasználta a fény és árnyék eszközeit. Festészetében és szobrászatában a nagy tömegű, nagyszerű moz-

galmasság, az ellentétek megdöböntő ereje és a festőiesség jellemző. Igazi mestere *Rubens*, a festő, *Bernini*, a szobrász és építész. (Szemléltetés.)

(Barokk-stílusban épült Szegeden a díszes Városháza és a mi szép iskolánk épülete is.)

A barokk-szellem azután feltétlen tekintélyt biztosított a fejedelmeknek (korlátlan önkényuralom), de azért uralmuk mégsem lehetett öncélú, mert az Isten, a vallás és az erkölcs kijelölte korlátok közt alattvalóik jólétére kellett országukat kormányozniok.

b) *A magyar barokk.*

Hazánkban az új stílusú mozgalom a török megszállás alatt csak lassan terjedhetett. Mindamellett már Pázmányban és a költő Zrinyiben méltó képviselőkre talált s bennük láthatjuk a barokk vallási és nemzeti vonásait. A szintén XVII. századi Gyöngyösi István műveiben viszont inkább az udvari nagyvilági szórakozásokat kereső, eltévelyedett barokk-vonásait fedezhetjük fel.

Szabadabban csak az ország felszabadulása után terjedhetett el, amelynek hatása alól aztán még a protestánsok sem tudták kivonni magukat. A barokk-lélek lett nálunk az az erő, amely szellemi-, erkölcsi-, gazdasági pusztulásából kiemelte a magyarságot, szóval *országépítő* munkát végzett hazánkban.

A felszabadító háborúk megteremtették ugyan az új, megnagyobbodott Magyarországot, de a két évszázad pusztítását nem tudták eltüntetni. Amikor a harcok végetértek, a Felvidék és a Dunántúl nyílt helyei, várai és kastélyai romokban heverték, s ami vár még fennállott az ország belsejében, azt III. Károly romboltatta le. Erdély városai II. Rákóczi György óta igen sokat szenvedtek, de a legnagyobb pusztaság képét az Alföld s vele a Dunántúl keleti része nyújtották, ahol a török hódítás emlékeként, néhány mecsetet és fürdőt kivéve, alig maradt meg valami, s a falvak és városok faházait és földviskóit a visszafoglalás ostromai és küzdelmei tették tönkre.

Valóban elmondhatták azidő magyarjai a költő szavait: „szertenézett s nem lelé honját a hazában“... E pusztulás láttán sirt fel ajkukon a fohász:

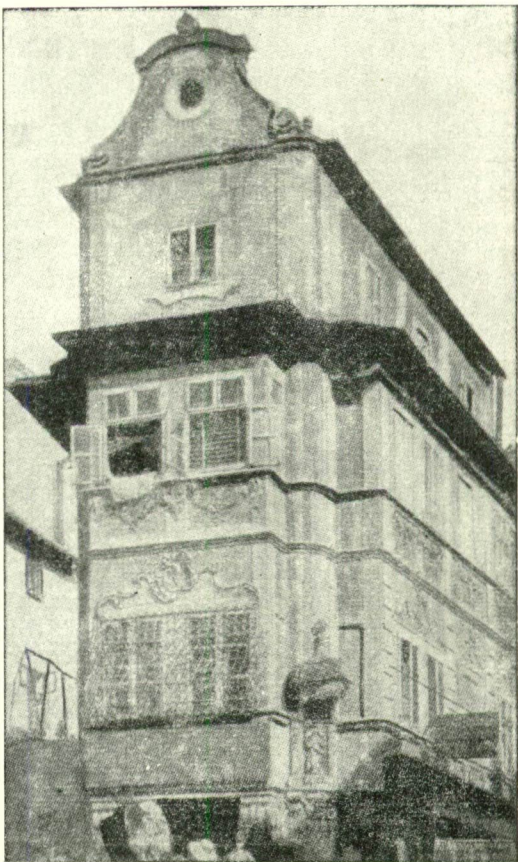
*Boldog édesanyánk, régi nagy patrónánk,
Inségben lévőkhöz, szólalj meg mihozzánk...
Magyarországról, mi édes hazánkról,
Ne fedkezézzél el árva magyarokról.*

Ezt a siralmas képet kellett újra élővé varázsolni, ezt a csüggedést kellett hittel, reménységgel lelkesedéssé fokozni a barokk szellemnek, hogy hozzáfoghasson az országépítéshez, az új honfoglaláshoz.

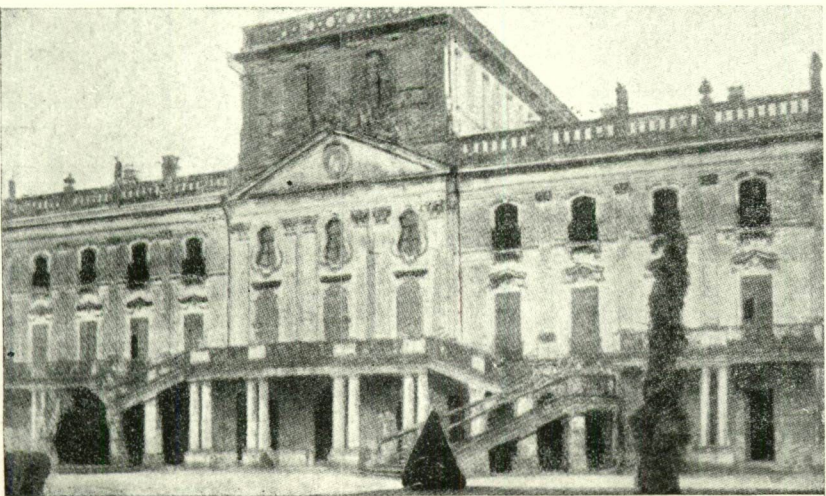
A barokk vállalkozott erre a munkára, s mondhatjuk —

A jászói premontréi templom és apátság.

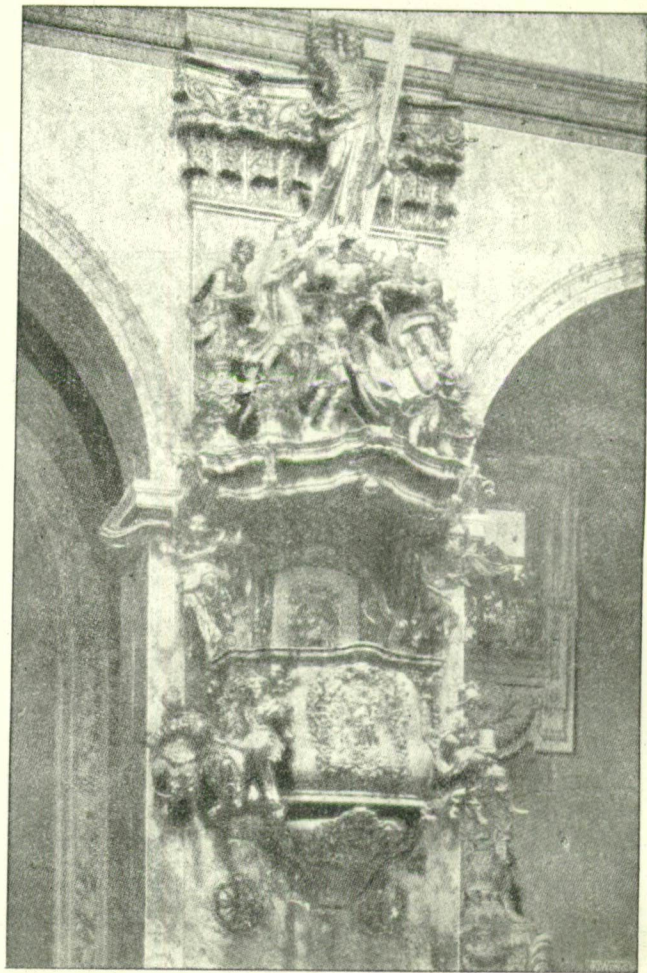
Barokk lakóház Pozsonyban.

Eszterháza. A legnagyobb magyar barokk-kastély.

A jászói promentrei templom belseje.

A budapesti egyetemi templom szószéke.

nem sikertelenül. A középkori gótika és a reneszánsz gyéren fennmaradt emlékei mellett középkületeink, templomaink, sőt polgári házaink ennek a kornak emlékei, és ha ma hazánkban művészi értékű épületeket keresünk, jóformán csak a barokk termékeire kell rámutatnunk.

A barokk művészetnek középeurópai központjai közül Bécs volt hozzánk legközelebb. Így a császári fővárosnak hatalmas építkezései kétségtelenül nemcsak buzdító hatással voltak az országra, hanem mintát, tervet, építómestereket, iparosokat is szolgáltattak. Mivel hazánkban nem volt királyi udvartartás, egy-egy magyar püspök vagy világi úr udvara lett központjává a barokk építkezésnek. Hazánk tulnyomórészt ekkor télt meg templomokkal, palotákkal s ekkor népesedett be újra európai mintára épített városokkal és falvakkal. Eger, Pozsony, Vác, Pest és Buda, Sopron, Győr, Székesfehérvár, Veszprém e korbéli városrészei ma is barokk szépségükkel dicsekszenek. (Szemléltetés.)

A vallásos szellem térhódítását legjobban nálunk is a sok templomépítés jelzi.

A vallásos élet elmélyülését pedig az mutatja, hogy a hívők gyakran veszik magukhoz az Ur testét, vallásos egyesületek (kongregációk) tagjai sorába lépnek s az emberbaráti szeretetet szinte hősiesség formában gyakorolják a szegény és szenvedő testvérek iránt.

E kornak mélyeséges hitét halljuk a csíksomlyói énekben is, melyet reménykedő lélekkel énekelt a barokk-kor magyarja:

*Magyarország Nagyasszonya, tiszta Szűz!
Kérjed a Te szent Fiadat érettünk.
Ékes virágszál, hozzád esdeklünk,
Szép szűz Mária, könyörögj értünk...*

Az új szellem alkotásait leginkább a töröktől visszafoglalt területeken láthatjuk, ahol valóban szinte a semmiből alkothattak e kor lelkes harcosai, építői, a jezsuiták, mint ezt a két szomszédos város, Buda és Pest példája mutatja.

A XVIII. század elején mindkettő még kisváros, (Budán 1720-ban 183 házban 225 család élt.) Buda améllt még tele van romokkal. A vár tornyainak csak a földszintje és legfeljebb első emelete áll. azt is a császári katonaság foglalja le magának. Az új házak teljesen egyszerű, szegényes barokk-épületek, amelyek közé lassan épülnek itt-ott főurak és főpapok palotái, megszállóházai azon esetre, ha részt kellett venniük a hétszemélyes tábla ülésein. Az első nagyobb barokk-építkezést Budán Mária Terézia rendelte el, megbízva Hellebrandt Antalt — aki Nyugat-Magyarországon ekkor már a barokk-paloták és kastélyok egész sorát építette. —, hogy a királyi várpalotát új, modern tervek szerint kiépítse.

Bár a katolikus visszahatásnak, s talán a barokk-szellem elterjedésének is a jezsuiták voltak megindítói, magának a megújhdásnak mégis az *emberek lelkében* kellett végbemennie.

Erre mutat a két város hatalmas arányú templomépítkezése is. Hiszen a szerzetesrendek, bármennyire élvezték is a főúri és főpapi nagylelkű alapítók áldozatkészségét, a lakosság alkotó részvétele nélkül fel nem építhették volna a külföldi viszonylatban is számottevő templomot. Ha azonban a néhány évtized alatt elkészült templomok sorozatát egy pillantással átfogjuk, csak akkor láthatjuk e két város — s vele a többi magyar város — gyér polgári lakosságának hatalmas hitét és nagy-nagy áldozatkészségét: a barokk-szellem példátlan alkotóerejét. Magasabb építészeti és vele együtt lelki felemelkedést mindkét város az egyháznak, elsősorban a szerzetesrendeknek köszönhet e kicsinyes újraépítés korszakában. A jövő városkép körvonalait az egymástérő templomépítkezések jelzik. Így Budán egymásután törnek az ég felé, délről északra haladva, a szerb templom, a ferenciek tabáni temploma, amely török mecset helyén épült, a szintén mecsetre épült kapucinus rendháztemplom a Vízivárosban, a jezsuitáktól épített vízivárosi Szent Anna templom, majd a vízivárosi ferenciek török mecset felhasználásával épült zárda-temploma, a budaújlaki plébániatemplom, a Várban a palota belsejében a Zsigmondkápolna, 1769-ben fejezik be a régi főtemplom, Nagyboldogasszony templomát. Ezek a templomok akkor, amikor épültek, számra is, befogadóképességre is túlméretezettek voltak, hiszen közülük kettőbe elfért volna a város egész lakossága. Ez mutatja mégis legjobban, milyen erős hitnek kellett mozgatnia a szerzeteseket és hívő közönségüket, hogy a legszegényebb viszonyok között e polgárság előre gondoskodjék évszázadok lelki szükségletének kielégítéséről! A város mind Budán, mind Pesten szegény volt, az építkezési alapok is csakhamar kimerültek, így közadakozásból, kéregetéssel kellett azokat továbbfolytatniok és befejezniök.

Hogyan szerezték meg a szerzetesek a polgárság e nagyfokú bizalmát és áldozatkészségét? Az irgalmasság önzetlen cselekedeteivel. Sebesülteket, pestisbetegeket ápoltak, elhagyott gyermekeket szedtek össze és neveltek fel, rabokat váltottak ki török rabságból, itt maradt rácokat, törököket térítették, a testi és lelki bajokat orvosolták, gyógyígtatták. Csak így érthető az a roppant építőmunka, amit e két városban és szerte az országban a barokk-kor felmutathat!

A barokk-templom természetesen magán viselte az egész szellemet: az odaadó áldozatkészséget, a magasba törő, hősies lendületet, az érzelmességgel együtt a tettekkészséget, a művészi érzéket, az öröm iránti fogékonyságot, valamennyi vonását a katolikus lelkületnek.

c) A magyar barokk különös vonásai.

Mint minden nyugati eszmeáramlat, amely hazánkba eljuttott, csakhamar jellegzetes magyar színt nyert, így a barokknak is megvannak a maga magyar vonásai.

Nyugat-Európában a barokk tette lehetővé az uralkodó korlátlan uralmát, amelyet azután az alsóbb néposztályok érdekében érvényesített a rendekkel szemben. Nálunk a barokk rendi színezetet kapott, még az államot is vallásos felfogásban szemlélte. Így a magyar bárók ismét feleleveníti a középkori magyar államszemléletet, amelyben a *vallásos és nemzeti érzés* teljesen egybefonódnak. Magát az országot úgy tekinti, mint amelyet Isten alapított, ezért szent államalakulat. Két dolog teszi azzá: hogy Krisztus helytartója adta az állameszmét megtestesítő szentkoronát, és hogy ezt a szentkoronát Szent István a magyarok Nagyasszonyának ajánlotta fel. Így lett Magyarország Mária Országá, Regnum Marianum, így lett a Szűzanya a Magyarok Nagyasszonya, Patrona Hungariae. (Pénzeinken, zászlóinkon látható.)

De vallásos tartalommal tölti meg a magyar barokk-felfogás az alkotmányt is, amennyiben a vallás védelme alá helyezte azt a — most idegen — királlyal szemben.

Mennyire elütő vonások ezek a barokk-szellemben a nyugattól, ahol a Napkirály mindenható minisztere, Richelieu bíboros, a francia korlátlan hatalmú királyság megalapozója ezt mondotta: „A király az Isten élő képmása a földön, ezért felelősséget kormányzati cselekedeteiért is egyedül Istennel szem-

A Regnum Marianum-gondolat gyújtja lángra a magyar lelkekben az *első igazán tudatos nemzeti érzést* (újkori fogalom), amikor felidézi a magyar erényeket: a szabadságszeretetet, az uralkodóhoz való hűséget, a mértékletességet, a fiatalság tiszta életet, a vendégszeretetet, amely fölöslegessé tette az országban a vendégfogadókat, a nagylelkűséget. Ekkor lesz a magyar történelem a nagy példák, követendő erények gyűjteménye. Így válik történeti felfogásunk *nemzeti jellegűvé*.

Ugyanez a szellem — de már a protestánsokkal való együttműködés révén — irányítja rá a magyarság szemét saját földjére, annak gazdagságára, termékenységére. gabonát termő, állatokban bővelkedő, bányáerekben gazdag voltára: arra, hogy lakói éhséget nem szenvednek; s a magyar konyha minden más nép konyháját megelőzi ízletesség és gazdagság dolgában. Ilyen föld birtokában, Istentől ilyen erényekkel megáldottan a magyarság büszkén élheti le ősi életét, anélkül, hogy más nemzetek jóakaratarára, azok újszerű találmányaira rászorulna. Micsoda nemzeti önértzet lobog ezekben a megállapításokban! Ez a derülítő nemzeti öntudat segíti hozzá a magyarságot ahhoz, hogy — két évszázados elnyomatás, semmibe-

vevés után — most érezheti. — saját lábán is tud állni, sajátmagán és földjén kívül senkire sem szorul!

Ez a derúlító nemzeti öntudat fogta össze a műveltebb osztályokat, nemeseket és polgárokat, katolikusokat és protestánsokat egyaránt.

A magyar barokk tehát addig ismeretlen, új multat adott a nemzetnek, és megajándékozta őt multja szépségével — ami nemzeti öntudatot, — földjének ismeretével, szeretetével, — ami nemzeti önbizalmat adott a magyarságnak — éppen akkor, amikor arra legnagyobb szükség volt.

Míg tehát a barokk Nyugaton új világnézet, amelynek uralkodó vonása a vallásosság, addig nálunk hittel telített országépítő nemzeti érzéssé fejlődik.

A nemzet tragikus sorsfordulói gyakran rákényszerítik a magyarságot ilyen magábaszállásra. Gondoljunk csak a Trianon utáni két évtizedre, milyen bensőséges lélekkel ünnepeltük nagy multunk dicsőségeit, fájó ráeszméléssel nemzeti gyászunk felvirradó emléknappjait. E két évtizedben ünnepelte e nemzet másik nagy tragédiája évfordulóját: Mohácsét, majd a magyar ifjúság védőszentjének, Szent Imrének halála 900 éves évfordulóját, az Eucharisztikus Világkongresszust, Szent István halálának 9 százados évfordulóját... amikor szétpattant a trianoni bilincs... Így adnak erőt, fokozzák nemzeti önbizalmunkat a magyar mult, a mult nagy példái és erényei...

Akkor is, az ország felszabadulása után is csak a derúlító barokk-szemlélettel lehetett arra gondolni, hogy a régi romokon felépítsük az új Magyarországot. A barokk író ugyanazzal a derúlító lelkesedéssel nézi ezt a kipusztult országot, amint Petőfi is másfél százados, szinte szakadatlan építőmunka után, Isten kalapján a bokrétának látja a „magyar ugart“, de amely már kezd átformalódní a „dolgozók országává.“

Voltak történetíróink, akik — tévesen — ezt a kort, e kor magyarságát — nemzetietlennek vélték. Mekkora hitre, nemzeti érzésre és nemzeti öntudatra volt szüksége a magyarságnak ahhoz, hogy felszabadulva egy kétszázados szörnyű lidércnyomásból — látva a romokat, ne essen kétségbe, hanem kedvet érezzen, egyenesen lelkesedjen az újjáépítés gondolatától! Ezt az építőmunkát, ezt a magyarságot nem lehet nemzetietlennek nevezni, sőt, azzal, hogy vállalta a romok eltakarítását és az újjáépítés nagy és nehéz feladatát: minden idők magyarjának hálás szívvel kell szemlélnie, s követendő példának kell tekintenie.

d) A nyugati barokk hatása.

Nyugaton az uralkodók maguk kormányozták országaikat. Ezt úgy vitték keresztül, hogy központi kormányzsékeket (miniszteriumokat) állítottak fel. Ezeknek rendelték alá az állami élet minden mozzanatát s a kormányzsékek által egyetlen hely-

ről irányították a közigazgatást, az igazságszolgáltatást, a hadügyet, a gazdasági, kulturális életet stb. Ez természetesen rengeteg hivatal felállítását tette szükségessé. A legfelsőbb helyről kiindulva az állami hivatalok egész láncolata állott a kormányzat rendelkezésére. A központi kormányzat rendelete aztán végigfutott az államhatalom összes alárendelt hivatalain s mindegyik gondosan s a formaságok szigorú betartásával hajtotta végre azt. A hivatalos berendezkedésnek ezt a rendszerét nevezzük *bürokráciának*. Különösen Nagy Frigyes és nálunk Mária Terézia honosították meg nagymértékben ezt az államigazgatást. Ebből a bürokratizmusból fejlődött ki aztán az állami közigazgatásnak azon gépezete, amely nélkül modern állam el sem képzelhető.

Másik jellemvonása a nyugati barokknak — amely nálunk is követésre talált — az *iskolázásnak nagymértékű felkarolása*. Nálunk is a barokk kor karolja fel és fejleszti ki az országos iskolai nevelést. Ezt nálunk előbb a jezsuiták, majd a protestánsok s a piaristák karolták fel nagy mértékben s a barokk-kor vallásos-hazafias szellemétől átítatott keresztény hőst állították példaként a magyar ifjúság elé. A jezsuita rend kiváló iskoláinak tanítási rendje nagy hatással volt újkori oktatás-nevelésügyünkre. A XVIII. század végén mintegy 30 magyar városban volt jezsuita gimnázium, és jezsuita vezetés alatt állt az ország egyetlen egyeteme is. Mária Terézia az összes iskolákat állami felügyelet alá helyezte és azokban egvséges tanulmányi rendszert vezetett be. A felsőbb oktatás fejlesztésére az ország öt nagyobb városában (Pozsony, Győr, Kassa, Nagyvárad és Zágráiban) jogakadémiát, Selmecebányán pedig bányászati akadémiát állított fel. A protestánsoknak neves főiskolái voltak Pozsonyban, Eperjesen, Debrecenben és Sárospatakon. Bethlen Gábor sokat áldozott a gyulafehérvári akadémia fejlesztésére, de híres tanárok tanítottak a sárospataki kollégium tanárai között is.

A nyugateurópai barokk — mint már említettük — kitermelt egy sajátos vonást is, amely nálunk nem tudott meggyökerezni. — *a fényes udvari életet*. Ennek kiinduló helye Páris lett, XIV. Lajos székhelye. Ő a francia élet központjává a maga ragyogó versaillesi udvarát tette. Odacsalogatta az egyházi és világi főnemességet, a leglíresebb költőket, szónokokat, művészeket. Ez az udvari, és mintájára az előkelő társadalmi élet messze eltávolodott a barokk-szellemtől. A főúri világ napi-
rendje néha nem állt másból, mint szórakozásokból, látogatások, színházi előadások, hangversenyek, hálók, vadászatok rendezéséből. A szórakozások között ugyan jutott idő a vallási cselekmények végzésére is, de az egymagában nem varázsolta át a különben könnyű életet vallásossá.

Nálunk Mária Terézia éppen úgy, mint nagy ellenfele, Nagy Frigyes is utánozta a francia udvari életet, otthonossá

tette környezetében a francia nyelvet, divatot, irodalmat s fényes udvari élete a magyar, olasz és belga főúri társadalmat is magához vonzotta. A királynő azonban minden külsőség utánzása ellenére sem követte a francia példát az erkölcsök elfajulásában. Ő maga buzgón vallásos volt, s kormányzásában is ezt az elvet követte. A díszes udvari fényt azonban ő is meghonosította, ezért vette körül magát magyar nemesi testőr-gárdával s Bécsset a nemzetközi élet központjává, világvárossá tette.

Hogy bepillantsatok a barokk udvari élet levegőjébe, hallgassátok figyelemmel *Dénes Gizella: Csipkekesztyű* című művéből a következő részletet. A szemelvény Mária Terézia egyik ünnepségét írja le festői módon, azt, amikor a magyar nemesi testőrséget felavatják.

A királynő testőrsői.

Az érseki kertben, ahol 27-én a nagy bemutatkozást tartották, lépésnyi hely nem volt szabad. Középen, platánok koronájával kerített tisztáson, magaslott a vörös bársonnyal bevont hatalmas sárga dobogó, melyen a felségek s az udvar kaptak helyet. Középen, dúsan aranyozott, faragott trónszék ágaskodott. A trónszék fölött kiterjesztett szárnyú, koronás sasmadár feketedett. A díszes szék mellett ugyanilyen, koronás sasmadár-címeres, de kisebb karosszékek voltak elhelyezve Ferenc császár és Jozephus főhercegnek, a trón örökösének. Ezek mellett aztán kisebb egyforma bársonykarosszék sorakoztak a főhercegnők és az udvar emberei számára. Körül, az emelvény két oldalán a császári gárda tisztjei állottak. Mögöttük beláthatatlan tömegben Bécs nagy dámái. Hátul, a kerítésekhez szorulva, az udvari kaucellária hivatalnokai és Bécs gazdag polgárai. A mesterlegények és a diákok a fák ágaira kapaszkodtak fel, hogy tanúi legyenek a ritka látványosságnak. A gárdistákra különböző okokból is kíváncsiak voltak. Részben, mert magyarok, részben, mert szépek, részben, mert fiatalok voltak. De legfőként azért, mert gazdagoknak tartották őket s hozzájárultak költségeikkel Bécs város adófilléreinek gyarapításához.

Most dobpergés hallatszott föl a Burgban. Utána éles, kissé szaggatott kürtszó, olyan tiszta tagoltságban, mintha emberi hang kiáltozott volna benne, — Jönnek!

Éles zaj csapott föl a Burg kövezetén. Kocsik kerekének, lovak patkóinak zaja. Aranyküllős, nyitott kocsik fordultak az útra, s egyenesen az érseki park felé tartottak. A kocsik közül lakájok serege, lassú léptekben, szorosán a felségek szeme előtt.

Mária Terézia egyedül ült az első kocsiban.

Amikor a kapuhoz ért, hirtelen felállt és heves lendülettel nyitotta szét karjait. Majd gyorsan, rugalmasan kilibbent a kocsiból, jóval előbb, mint ahogy a komornyik és lovász várta.

Magas, délceg természetén sötétvörös bársonyruha suhogott. A ruha közepén gyöngyökkel és szikrázó gyémántkövekkel volt kisdíszítve. Ezüstösen szőke fején kicsiny, könnyű korona ragyogott. Szeme elégedetten szállta be

a teret. Mindig szerette, ha nézik, ha várják, ha figyelik. Ilyenkor érezte, hogy szeretik, s ez az érzés mindig felvillanyozta. Gyűrűs, fehér keze jobbra-balra integetett.

Ahogy ment, sugárzón, diadalmasan, egészen asszony volt. Mindenre figyelő, mindennek örülő okos asszony. Mögötte két lépéssel Ferenc császár lépkedett. Síma, sötét frakkban, csipkés ing- és kézbodorról, bársony tábornoki kalpagban. A kalpagon gyémánt csat csillogott és a frakk alatt, a mellényen, széles lovagi szalagon rubintdíszes csillag. Könnyű paróka szögtebe arcát.

Josephus, a fiatal főherceg, a királyság-császárság örököse, szigorúra vont homlokkal, elszánt, katonás lépésekkel haladt apja mellett. Ő nem nézett se mosolyogva, se barátságosan. Nem is integetett. Unalom és hideg gég me-revítette tekintetét.

A főhercegnők, Mária Krisztina, Mária Carolina s a többiek sokszor összenéztek és nevettek — gondtalanul. Nekik, minden csak mulatság volt: minden ünnepség, melyen anyjukat hódolják körül.

Utánuk jött az érsek, papjai kíséretében. Az érsek mellett Kaunitz herceg, majd az osztrák birodalom részéről Daun, Auersperg és Nieperg grófok és a híres Trenk báró, a Nagy Frigyessel folytatott harcok hősi katonája.

Végül Magyarország főurai következtek. A dúsgazdag és fejedelmi fényűzést kifejtő Eszterháziak, Pálffy grófok, Grassalkovich, a páratlan karriert futott ítélőmester, akit Mária Terézia meglátogatott gödöllői kastélyában, akár a Pálffy grófokat Pozsonyban és Eszterházy herceget Eszterházában, Cseklészen. Utánuk, kissé félrehúzódva az osztrák birodalom hivatalnokaitól, Nicky báró, egy Bánffy, egy Bethlen, egy Erdődy gróf. Valamennyien magyar huszártisztai egyenruhában, fejedelmi fényben.

Amikor az emelvényen elhelyezkedtek, újból dobpergés és újabb kürtzó hallatszott. És aztán különös, furcsa pengés-zengés. Ezt a csengő zúgást a száz magyar gárdista lova verte föl, ahogy megindultak a gárdapalotából a császári felségek hódolására.

Fönn, az emelvényen finoman előrehajolt a királynő.

Mária Terézia egy pillanatra lehunyta szemét. Keze megérintette Ferenc császár vállát.

— Most húsz évvel leszek fiatalabb! Mert éppen húsz éve gondoltam el magamnak, amit most láthatunk!

Az érseki park bejáratánál már feltűntek a gárdisták.

Egyszínű, világosszürke, csótáros, sallangos lovon, aranyújtással kivarrt pirosposztó öltönyben, barnapontos, világossárga párduckacagánnyal a vállukon, magas kócsagforgós süvegben, villogó szemekkel, szobormerereven, rajongásra gyult arccal jöttek Mária Terézia elé Magyarország nemes fiai. Egy évszázadokon keresztül formálódott embefajta sugárzó hajtásai.

Mária Terézia lehunyta szemét. Érezte, hogy könny futja be kék szem-bogarait e látványra. S eddig még soha nem érzett könnyet a szemében, ha koronát viselt.

— Az én fiatal testőrző seregem! — mondja remegő szájjal. — Ime, itt vannak, mind eljöttek hívásomra most is . . .

Pálffy kapitány vezette őket. Az emelvény előtt meghajtotta kivont kardját, azután a gárdisták felé suhintott vele. Azok, akkorra mind beérték

a kertbe s egyetlen virító koszorúként álltak fel. A kard „álljt!” parancsolt és vigyázz-állást követelt. Ők álltak is mozdulatlanul lovuk kantárját fogva, azokat is, magukat is, büszke hódolatra kényszerítve.

Mária Terézia gyorsan fölkel. Ülve szokta fogadni a hódolatokat, de most is, mint mindig, ha magyarokkal volt, ösztöneire, érzéseire hallgatott. Fölkelt és kilépett egészen az emelvény szélére, hogy azok a magyar föld különböző vidékének fiai, szentől-szembe láthassák.

A császárnő- királynő vörösbársony ruhájában, napfényben ragyogó szőke hajával, ékszereivel és koronájával, de legfőként a szeméből sugárzó szeretetével tündérien szépnek és hódolatra kényszerítőnek látszott.

A szürke lovon ingó, párduckacagányos, fiatal sereg egyetlen lendülő, forró kiáltásba tört:

— Vivát Mária Terézia! Vivát!

Pálffy kapitány egy pillanatig meghökkenve nézett rájuk. Ez a „vívatozás” nem tartozott a szemléhez, a bemutatkozás ceremóniájához sem. Csöndben, szó nélkül kell annak megtörténnie, jelezvén, hogy a katonának, akár díszkíséretben, akár harcvonalban áll, némaság a jele... De ez, ez a soronkívüli szám, ez lélekből jött. A száz magyar nemesifjú lelkéből és nem lehetett megállítani vagy elhallgattatni. Utána, az első vivát után, melyet a várakozó tömeg is átvett, még egy kiáltás hangzott el váratlanul a gárdisták sorából:

— Moriamur pro Regina Nostra...

Mária Terézia ezt már nem tudta tovább szó nélkül hallgatni. Karja feléjük lendült, mint hűsz esztendővel ezelőtt a pozsonyi várban — apáik felé.

— Fiaim! Én kedves magyar fiaim! Isten hozott ide benneteket. Tanuljatok, okosodjatok közelemben, azt kívánom tőletek, örzőimtől.

Pálffy kapitány meghájtotta fejét. Szürke, keménytekintetű szemében különös fény reszketett. Álla, arca azonban megfeszült és most újból intett kardjával, majd elkiáltotta magát:

— En colone! En colone!

Lassan, büszke lépésben vált ketté a sereg. Megkezdődött a felvonulás. Egyenként, mozdulatlan arccal, mozdulatlan testtel léptettek az emelvény elé, a királynőre szegezett szemmel.

Mária Terézia érezte, hogy ezek itt, ahogy most díszlépésben elvonulnak előtte, ezek a fényesek, szépek, egyetlen intésére éppen úgy küzdenének érte, mint hűsz évvel ezelőtt azok a régi magyarok! Nem tudják, persze, hogy azok emlékéit akarta megörökíteni ezzel, hogy idehívta őket, az ő hódolatukat akarta visszafizetni valamivel!

Az egész szemlét állva nézte végig. Szemei ott jártak a gárdisták között, egyenként szemlét tartott a fegyverzet, a lovak és öltözetük fölött. Ez a vizsgálódás kissé anyás volt. Hiszen még az öltönyüket, a csótárt, amelyet viseltek, a szíjakat, a forgókat, a sújtást és a színeket is ő választotta ki régi gálaöltönyökből, a magyaros jelleget kihangsúlyozva! Vajjon, ha nem szeretné őket — a népet és a fajtát, melyből valók, — megtette volna mindezt? Csak asszony, csak anya tudott ilyen erősen szeretni, örülni és emlékezni!

A hűségeskü elmondása után újból csapatba sorakoztak, szobormereven. Akkor a királyné lekiáltott hozzájuk:

— Ezután ti őriztek engem és házamat! Minden nap másik és másik, hogy mindenkire egyaránt sor kerülhessen. Iskola ez, fiam, iskola, melyben legfőbb mesteretek, anyátok én vagyok.

*

Miben látjuk megnyilvánulni e leírásban a barokk-szellemet? a királynő háláját? a magyar nemesi testőrök lelkivilágát? jellemét? A barokk milyen formája nyilvánult meg most?

Mária Terézia is a barokk-szellem követője volt. Mély valóságára vall, hogy maga járt elől jópéldával a vallási megnyilatkozásokon. Belátta, hogy mind a birodalom pénzügyi érdekei, mind a keresztény emberiség szempontjából szükséges, hogy a jobbágyok helyzetén változtasson. Ezért javasolja a nemesek megadóztatását. De az 1764-i országgyűlés elutasítja a királynő javaslatát. Erre a királynő nem hív össze több országgyűlést s a nemesek megkérdezése nélkül kiadja a jobbágyok szolgáltatásainak maximumát tartalmazó úrbéri rendeletét, amelyben megadja nekik a szabad költözési jogot, a szabad végrendekezési jogot és az iskoláztatás lehetőségét. Felveszi ismét a Szent Istvántól használt „apostoli király” címet, hazahozatja Dalmáciából a török időkben odakerült Szent Jobbot, megalapítja a magyar Szent István rendet, amellyel kimagasló polgári érdemeket jutalmazott. Ő alapította a szepesi, rozsnyói, besztercebányai, székesfehérvári és szombathelyi róm. katolikus, valamint a munkácsi és nagyváradi görögkatolikus püspökségeket.

e) Barokk emlékek hazánkban.

A barokk-kor legtöbb emléke az építkezés terén látható hazánkban. A XVII. századvégi sívár városképek átalakulnak, megélnkülnek hatására.

Az első nagyobb barokk-építkezés Pázmány Péter nagy-szombati temploma volt (1630 körül). Az építés terén előljártak a főpapok és főnemesek. Előbbiek építkezései azonban nem merültek ki templomok építésével, a püspöki városok székes-egyházai és püspöki palotái, iskolái magukon viselték alkotóik áldozatkészségét és barokk-szellemét. A világi építkezések közül legelsőik közé tartozik Esterházy Miklós herceg híres eszterházi kastélya, a „magyar Versailles”, amely egyik legszebb barokk-emlékünk, továbbá az ugyancsak Esterházyak által épített kismartoni és cseklési kastélyok.

A XVIII. században főleg a Dunántúl indult meg az építkezés. (Szemléltetés, esetleg vetítéssel = *Divald Kornél: Magyarország művészi emlékei* című művéből. (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1927.) Egyik legszebb barokk-templomunk a budai Szent Anna-templom (1740—1746), majd a pesti egyetemi templom (1750 körül), a jászói premontrei templom, az egri Líceum, a nagyváradi püspöki palota, a kassai jezsuita (ma premontrei) templom, a zborói Rákóczi-kastély kéttornyú

temploma, az eperjesi ferencesek temploma, a győri jezsuiták temploma, a győri karmeliták temploma, a pápai pálosok (ma bencés) temploma, a komáromi pálos templom (ma ciszterci), a pesti Központi Városháza (volt Károly-kaszárnya), amelyet III. Károly építtetett 4000 rokkant katona számára. Világi emlékeink közül nevezetesebbek még Savoyai Jenő ráckevei kastélya, az edelényi főúri kastély (Borsod vm.), továbbá Pozsony, Sopron és Győr polgári házai őrizték meg leginkább e kor építőművészetének ízlését.

(Szemléltetés közben a már említett barokk-jellemvonások megbeszélése.)

III. Összefoglalás. Medtől-meddig számítjuk a magyar barokk-kort? Mi jellemzi a barokk világnézetet? (Alapvető vonása a vallásosság.) Milyenné lett a magyar barokk világnézet? (A vallásosság egybefonódott a nemzeti érzéssel.) Miben különbözik a **barokk-kor embere** a reneszánsz-kor emberétől? (A reneszánsz emberét a gondolkozás, és a bírálata, a barokk-kor emberét az **érzés és tettekreklés** jellemezte.) Milyen eltérést mutat a nyugati barokk-szellem a mienktől? (Ott a humanista-**reneszánsz egyéniség-érzés** is megmaradt.) Miben nyilvánult meg az egyház megújhódása? (Új szerzetesrendek keletkeztek, nagy szentek ragyogtak fel az egyházban.) Említs néhány új szerzetesrendet? Milyen női szerzetesrendek alakultak e korban? **Kik alapították e szerzetesrendeket?** Mi jellemzi a barokk-építészetet? Városunkban hol látunk barokk-ízlésű épületeket? **Ki volt a barokk-festészet legkiválóbb alakja?** (Rubens.) **Ki emelkedett legmagasabbra a barokk szobrászatban és építészetben?** (Bernini.) Mit biztosított a barokk-szellem az uralkodónak? (Tekintélytiszteletet.) Mire vezetett ez? (Kifejlődött a korlátlan önkényuralom.)

Milyen feladatot végzett el hazánkban a barokk? (Ország-építést.) Milyen vallásos ének volt népszerű a XVIII. század magyarjai között? (Boldog édesanyánk...) Honnan kerültek hozzánk e kor építőmesterei? (Bécsből.) És Bécsbe honnan kerültek az építőmesterek? (Olasz földről.) Ki rendelte el hazánkban az első nagyobb barokk-építkezést? (Mária Terézia.) Miben nyilvánult meg a barokk-kor jelentősége? (A megújhódás az emberek lelkében is végbement.) Mi jellemzi a barokk-kor magyarját? (Odaadó áldozatkészség, a magasba törő, hősies lendület, az érzelmességgel együtt a tettekreklés, a művészi érzék, az öröm iránti fogékonyság.)

Melyek a barokk különleges magyar vonásai? (A vallásos és nemzeti érzés egybefonódása, a nemzeti érzés, nemzeti öntudat kifejlődése, új szellemű történetírást eredményezett, megvetette alapját a hazai föld ismeretének.) Nemzetietlennek mondhatjuk-e tehát a magyar barokkot?

Miben érezte hatását nálunk a nyugati barokk? (Kifej-

lődött a bürokratizmus, az iskolaügyet nagymértékben felkarolta.) Milyen sajátsága nem fejlődheteti ki nálunk? (A fényes udvari élet.) Mi volt ennek az oka? (A magyar királynő nem hazánkban tartózkodott.) Milyen megnyilvánulását láttuk a magyar barokknak Mária Terézia körében? (A királynő testőrzoinek felavatása.) Miben nyilvánult meg a királynő vallásossága?

Említs hazai barokk-kori építészeti emlékeket? Milyen városok őrizték meg különösen e kor építészeti emlékeit?

Elmélyítés, vonatkoztatás. Mire tanít bennünket a barokk-kor? (Hazánk Mária Országa, s mint ilyen, Istenbe vetett erős hit nélkül fenn nem állhat.) Igen, a *kereszténység és magyarság egymástól el nem választható*. A keresztény gondolat érvényesült első szent királyunkban, amikor a magyar keresztény államot, királyságot megalapította. De egész eddigi történetünk folyamán is azt láttuk, hogy amikor a nemzet elfordult Istentől, mindig súlyos megpróbáltatás, csapás érte nemzetünket, amiből azután csak az erős hit és a vele összeforrott hazaszeretet emelte fel ismét hazánkat. Mondjunk erre példákat! (IV. Béla idejében a megújuló erős hit adott erőt a magyarságnak az ország újraépítéséhez. Az egyik legnagyobb nemzeti csapást elviselő uralkodónknak tíz gyermeke közül három került az egyház kiválasztottjai közé. Hunyadi János a kereszténység védőpaizsa volt. A magyar végvárak védői, Losonczi, Zrínyi Miklós, Szondi és társaik Krisztusért és a hazáért adták életüket.) Viszont a bűnös magyarságot elérte az Isten sújtó keze Mohácsnál, hogy azután a szenvedésben ismét felfedezve az Isten kezét, a mélységes hittel telített barokk-kor építse fel a romokban heverő országot. A barokk-jellem igazi magyar képviselője *II. Rákóczi Ferenc* volt, akinél többet magyar hazánkért senki sem áldozott, s aki, amikor — hazája érdekében — számkivetésbe vonult, mélységes hitében talált vigasztalást. A barokk-szellem nyilvánult meg voltaképpen hazánknak a török uralom alóli felszabadításában is, amelyet XI. Ince pápa kezdeményezett és készített elő az európai keresztény államok részvételével. Az Isten megtagadása vezetett nagyrésztben Trianonhoz is, de éppen úgy a feltámadáshoz újra csak a vallásos érzés elmélyülése segített bennünket. Ekkor született meg a magyar hiszekegy, amelynek első mondata is a vallásosság és nemzeti érzés összefonódását hirdeti, amikor azt mondja:

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában!

Ujból harcol a magyar. Honvédeink zászlóin ott látjuk a Magyarok Nagyasszonyának képét, a magyar nemzeti hadsereg a legnagyobb magyar lovagkirályt, Szent Lászlót választotta védőszentjéül, a magyar pénzekben, bélyegeken is ott látható Magyarország Patrónája. A nemzeti lobogó és az Istenanya képe együtt: ez fejezi ki legjobban a magyar vallásos és nemzeti érzés egybefonódását. Az ember ereje véges, hogy nagyot al-

kothasson, Isten kegyelme szükséges hozzá. Éppígy van ez a nemzetnél is. A magyar katona ott, a messzi orosz síkságon. a Don mentén is a kereszténység és a magyar haza' védelmezője volt egy személyben!

Iskolánk szép palotája is barokk-ízlésben épült. Kapuja fölött ott van a magyar állam címere, de a sarkán ott áll a Magyarok Nagyasszonyának szép szobra is. Milyen szépen ki-fejezi ez a kettő így együtt a barokk-szellemet, az egész ma-gyar közszellemet is. Valóban mi is elmondhatjuk II. Rákóczi Ferenc szavait, amelyeket zászlóira hímeztetett:

Cum Deo pro patria et libertate... Istennel a hazáért és szabadságért!

A tábla képe a tárgyalás végén:

Az országépítő barokk.

Nálunk Pázmánytól Mária T. haláláig.

Barokk-szellem: vallásos, hazafias.

Reneszánsz:

központjában: az ember,

embere: értelmével bírál,

Barokk:

az Isten.

lelkesedik, cselekszik.

Uj szerzetesrendek: jezsuiták, piaristák, angolkisasszonyok, orsolyiták.

Nyugaton korlátlan önkényuralom.

Nálunk: a rendiség elismerése.

Mária országa (Regnum Marianum).

A magyar mult, föld megismerése, megszeretése — *nemzeti érzés.*

Országépítő: templom-, városépítés.

Eger, Pozsony, Vác, Pest, Buda, Sopron, Győr. Székesfehérvár, Veszprém, Eszterháza, Kismarton stb.

Hivatali berendezkedés (bürokrácia.)

Az iskolázás felkarolása.

Nyugaton fényes udvari élet. (Bécs, Versailles.)

Istennel a hazáért és Szabadságért!

Vicsay Lajos.

Német nyelv.

I. Énekeljünk a német órán!

A mai nyelvidaktika mozgalmas hatvan esztendőnek az eredményeit értékesíti. Mióta Viétor 1882-ben megfújta a harci riadót: „Der Sprachunterricht muss umkehren!“, azóta gyökeresen átalakult a modern nyelvek tanítása. A régi grammatizáló módszer helyébe az *élő nyelv*, az élő beszéd lépett. Századokon át csak a tanítandó anyagot tekintették, és elhanyagolták